

ТРИ КОЛА УВАГИ, ЇХ РОЛЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Шацкова Л.П.

асистент кафедри обліку, аналізу і аудиту

Одеського національного політехнічного університету

Постановка проблеми. Одним з найбільш складних і важливих питань педагогічної психології та практичної педагогічної діяльності є розвиток професійної уваги педагога. В системі професійної підготовки педагогів потрібно приділяти більш уваги вивченню і оволодіння таким педагогічним технологіям, які дозволять істотно змінити та поліпшити методи організації освітнього процесу. Як необхідний компонент для успішної педагогічної діяльності можна визначити інтеграцію досягнень театральної педагогіки з загальнопедагогічними положеннями. Тому дослідження необхідності та можливості застосування елементів театральної педагогіки в підготовці майбутнього педагога до професійної діяльності можна вважати своєчасним і перспективним, так як саме театральна педагогіка накопичила великий досвід по вихованню творчої особистості та розвитку її емоційно-творчого потенціалу, навчанню володіння апаратом емоційної виразності як інструментом управління емоційним станом аудиторії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запропоновані цікаві підходи, що сприяють формуванню людини-творця, такими видатними діячами театральної педагогіки, режисерами, акторами, як К.С. Станіславський, Е.Б. Вахтангов, М.О. Кнебель, Б. Брехт, і багато іншими. Такі вчені, як І.А. Зязюн, В.А. Кан-Калік, Н.Д. Никандров займалися розробкою проблеми артистизму і формування акторсько-сценічних умінь педагога. На подібність акторських і педагогічних здібностей вказували А.С. Макаренко, Ю.П. Азаров, В.В. Федорчук та ін.

Метою дослідження є педагогічне трактування відомої системи К.С. Станіславського «Три кола уваги», обґрунтування необхідності її застосування та роль в організації професійної діяльності педагога.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність педагога являє собою процес вирішення безліч стандартних і нестандартних завдань, вирішення яких направлено на педагогічну взаємодію, в основі якої лежить спільна діяльність учнів і педагога. Головним засобом передачі досвіду і розвитку учнів є не тільки володіння предметом, знання методів, педагогічних технологій викладання, а й особливі та професійні якості педагога. Він в даний час повинен вміти управляти своїм психофізичним станом і творчим самопочуттям, проявляти себе змістовно і ефектно, бути яскравою особистістю і майстерним професіоналом в умовах організації взаємодії з учнями, іншими словами, володіти педагогічним артистизмом. Тому, можна сказати, що педагогічна діяльність є своєрідним поєднанням науки і мистецтва.

Визначаючи такі основні характеристики, як публічність творчості, його заданість, існування в декількох особах, необхідність активної дії, можна визначити, що педагогічна і акторська діяльності багато в чому збігаються, проте взаємодія з аудиторією в педагогічній діяльності грає більшу роль, ніж в театральному мистецтві [1].

З'єднання мети і засобів взаємодії з аудиторією здійснюється за допомогою педагогічної техніки, яка включає в себе групи компонентів:

– вміння педагога управляти собою: мімікою, пантоміма, зняттям зайвого фізичного напруження, створенням творчого самопочуття, увагою, спостережливістю, уявою, диханням, постановою голосу, дикцією, технікою мови, володінням своїм тілом, емоційним станом;

– вміння впливати на особистість і колектив: дидактичні, організаторські вміння, конструктивні, комунікативні вміння, управління педагогічним спілкуванням, організація колективних творчих справ, іншими словами - володіння технікою контактної взаємодії;

– вміння співпрацювати: пізнати особистість учня, правильно розуміти учня; впливати на учня; керувати ініціативою учнем [2].

Ці вміння вимагають кропіткої роботи і повинні стати суттєвим компонентом професійної педагогічної діяльності, так як вони допомагають ефективній взаємодії і розвивають здатність педагога «схоплювати» настрої окремих учнів, здатність знайти правильний тон і вірне рішення, вміння контролювати процес забезпечення зосередження і перемикання уваги, що призводить до підвищення рівня успішності учнів і поліпшення професійної діяльності педагога.

Педагогічний процес охоплює велику кількість об'єктів уваги: власна поведінка, навчальний матеріал, учні тощо. Привернути увагу, поширювати його, при необхідності, на всі об'єкти і одночасно зосереджувати тільки на декількох – це дуже складне завдання для педагога. Тому педагог повинен поставити перед собою завдання навчитися управляти власною увагою.

Увага – це стан свідомості, коли суб'єкт направляє сприйняття на той чи інший об'єкт і зосереджує пізнавальні процеси з метою забезпечення його адекватного відображення. За походженням та способом здійснення можна виділити такі основні види уваги, як мимовільну і довільну. Педагогу необхідно певною мірою спиратися на мимовільну увагу, належним чином підбираючи навчальний матеріал і способи його піднесення. Але в своїй професійній діяльності не можна покладатися лише на мимовільну увагу, педагог має управляти власною увагою, оскільки повинен слідкувати за дисципліною, реакцією учнів, власним мовленням та поведінкою, все бачити і чути, а також робити висновки. Однією з цілей навчального процесу має стати розвиток, перш за все, довільної уваги, що обов'язково включає вольову регуляцію, коли педагогу доводиться зробити свідомий вибір в конкретній ситуації. Навчитися управляти власною увагою допоможе знання основних законів уваги: закон апперцепції, закон установки і закон чотирьох складових [3].

Закон апперцепції показує, що рівень уваги залежить не тільки від конкретної спрямованості педагога на певний об'єкт, а також від запасу знань, від настрою, від фізичного та психічного станів, педагог може по-різному сприймати один і той же об'єкт і, навпаки, різні об'єкти сприймати як один і той же. Знаючи це, можна навчитися управляти не тільки своєю увагою, а також впливати на рівень уваги учнів.

Закон установки показує пристосування організму до найкращого сприйняття або реагування, тобто підтримці органів почуттів в стані повної готовності до сприйняття раптових змін. Для того, щоб закон установки діяв, потрібно багаторазове повторення одних і тих вправ, які тренують увагу.

Закон чотирьох складових розглядає основні параметри уваги: стійкість – здатність утримувати об'єкт діяльності в полі зору на певний час; обсяг – здатність утримувати кілька об'єктів діяльності в полі зору за відносно короткий час; розподіл – одночасна увага до двох або декількох об'єктів і одночасне виконання дій з ними або спостереження за ними становлять зміст такої характеристики уваги; перемикання – зміна педагогом спрямованості своєї уваги з одного об'єкта на інший.

Завдяки системі Станіславського «Три кола уваги», що враховує основні параметри уваги, вміння керувати своєю увагою закріплюється і реалізується саме по собі, коли це потрібно, вирішується проблема свідомого оволодіння підсвідомими творчими процесами, що допомагає педагогу досягти успішної взаємодії з учнями, а також підвищити їх рівень уваги. Саме в його книзі «Робота актора над собою» вперше була докладно проаналізована проблема утримання уваги у виступаючого [4].

Костянтин Сергійович Станіславський запропонував чітку схему, за якою можна керувати своєю увагою, а через це – своїми почуттями і поведінкою. За його схемою виділяються три кола уваги: велике – майже весь видимий і сприймається простір; середнє – коло безпосереднього

спілкування і орієнтування, мале – сам педагог і найближчим простір, в якому він рухається і діє.

К.С. Станіславський рекомендує виконання систематичних вправ, яке полягає в умінні обмежувати кола уваги від великого кола до об'єкта-точки та навпаки. В процесі активізації уваги людина легко стомлюється, тому для її вироблення потрібне тривале тренування, так як викликана увага втягує в роботу весь творчий апарат педагога і разом з ним продовжує свою творчу діяльність. Педагогу перед виконання вправ необхідно викликати у себе творче самопочуття. Вправи рекомендується виконувати в такій послідовності:

- встановлення об'єкта-точки, будь-якого предмета, на якому фокусується увага педагога, в повній темряві: сконцентрувати свою увагу на єдиному джерелі світла в навколишній його темряві. Об'єкт-точка служить для того, щоб педагог міг зібрати свою увагу і не давати йому розсіюватися і відволікатися на сторонні думки. Наступний етап – затвердження об'єкта-точки на світлі;

- встановлення кола уваги, яке представляє не одну точку, а цілу ділянку малого розміру, і укладає багато самостійних об'єктів. Спочатку встановлюється коло уваги в повній темряві, а потім – на світлі;

- розширення своє бачення до обсягу «середнього». Однак це може тривати лише до того моменту, поки педагог здатний утримувати подумки окреслену лінію кола. При виникненні відчуття, що увага розсіюється і втрачає свою стійкість, слід повернутися до попереднього кола і повторити вправу. Як тільки педагог відчує, що його увага стала стійка, він може перейти до «великого» кола;

- перехід до великого кола уваги. Слід пам'ятати, що чим ширше і пустельне велике коло, тим вже і щільніше повинні бути всередині нього середні і малі кола уваги. Проробляти ці вправи в темряві і на світлі.

Корисно організувати колективний обмін психотехнічним професійним досвідом між педагогами, в ході якого обговорюватимуться відчуття, які

кожен відчув при виконанні вправ: які внутрішні засоби кожен застосовував для утримання стабільності своєї уваги, як домагався високої концентрації уваги, які у кожного були труднощі при переходах від одного кола уваги до іншого.

Уміння обмежувати кола уваги від великого кола до об'єкта-точки та навпаки допомагає зосередженню педагога на дії, виключаючи «перешкоди», що заважають педагогу перебувати в творчому самопочутті. Завдяки системі Станіславського вирішується проблема свідомого оволодіння підсвідомими творчими процесами, що допоможе педагогу домогтися взаєморозуміння з учнями, досягаючи оптимальне поєднання раціонального і чуттєвого, логічного і емоційного.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Увага, яка є комунікативним дзеркалом педагога, дозволяє орієнтуватися в атмосфері взаємодії з учнями. Педагог, перебуваючи перед аудиторією повинен вміти переключатися з одного кола уваги на інший. Зосереджуватися на увазі, треба не механічно перемикає її, а захопитися об'єктом, поставити перед собою творче завдання. Потрібно дивитися і бачити, вольовими зусиллями утримувати думки в межах заданого творчого завдання, не думати про сторонні речі, тоді не будуть порушуватися і межі кіл уваги. Самі емоційні періоди виступу завжди ніби об'єднують всі три кола уваги, тому в цей момент думка педагога повинна охоплювати всі кола, від чого думки їм висловлені стають об'ємними і справляють сильне враження на учнів. За допомогою артистизму, цілісної системи особистісних якостей, яка сприяє вільному самовираженню педагога, втілюється творче завдання. А успішність артистизму залежить від глибини підготовчої роботи, високого ступеня сформованості особистості педагога, накопичення професійного досвіду, здатності синтезувати і робити цілісною всю його діяльність. Педагог, який освоює техніки управління своїм емоційним станом і власною увагою, може більше дати своїм учням, ніж той, хто з цими техніками не знайомий і не займається ними. Їх застосування допоможе протистояти і

уникнути негативних наслідків, обумовлених специфікою професійної діяльності педагога, яка відрізняється високою емоційною насиченістю міжособистісного спілкування, когнітивної складністю педагогічної взаємодії.

Список літератури:

1. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: навч. посіб. / Упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; за ред. І.А. Зязюна. – К. : СПД Богданова А.М., 2008. – 462 с.
2. Тюменева Т.С. Артистизм как важный фактор педагогического мастерства / Т.С. Тюменева. – М.: Педагогика искусства, № 4, 2014. – С.1-6.
3. Федорчук В.В. Основи педагогічної майстерності / В.В. Федорчук. – Кам`янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. – 140 с.
4. Педагогічна майстерність: підручник:/ І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.